

Od Euroregionu „Tatry” do Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TATRY

W 1912 roku Roman Zawiliński – etnograf i językoznawca, autor pierwszego interesującego polskiego przewodnika po Słowacji, przyjaciel Pavola Országha Hviezdoslava, jednego z najwybitniejszych poetów słowackich – wydał książkę pod tytułem *Z kresów Polszczyzny*. Opisał w niej między innymi swoje wędrówki po położonym u podnóża Tatr kresowym Spiszu. Z książki wyłania się obraz ziem zaniedbanych, gdzie z dala od stolic toczy się życie zapomnianych mieszkańców, tego wówczas jeszcze polsko-węgierskiego pogranicza, na którym ścierają się ze sobą i spotykają różne kultury i różne narody.

Od wydania tej publikacji minęło sto lat, a we współczesnej Europie kresy (czytaj: pogranicze) zrobiły zawrotną karierę – urosły do rangi najwyższej i stały się wartością w procesie integracji europejskiej. Już w 1958 roku w Europie Zachodniej, na granicy niemiecko-holendersko-francuskiej, mieszkańcy terytoriów położonych blisko granic państwowych postanowili wyciągnąć wnioski z okrutnych doświadczeń historii i powołali pierwsze transgraniczne stowarzyszenie o nazwie EUROREGIO. Ta międzynarodowa organizacja współpracy znalazła rychło wielu naśladowców na innych granicach europejskich państw. W 1971 roku, kiedy istniało już kilkanaście euroregionów powstało Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych z siedzibą w Gronau. W 1980 roku Rada Europy przyjęła tzw. Konwencję Madrycką, czyli Europejską Konwencję Ramową o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi. Był to impuls do uruchomienia wielu innych aktów prawnych regulujących współpracę na pograniczach¹.

Nic więc dziwnego, że Polacy i Słowacy po obydwu stronach Tatr na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, na fali dokonujących się przemian społeczno-politycznych dążyli do zaktywizowania współpracy przygranicznej i powołania swojego euroregionu. Wspólne bogactwo tatrzańskiej przyrody, tradycja i dziedzictwo kulturowe powstałe w wyniku przenikania się współistniejących tu od wielu wieków kultur, podobieństwo języka, a nawet porównywalny poziom rozwoju gospodarczego zdecydowały o utworzeniu stowarzyszenia, którego celem stała się wspólna działalność transgraniczna ukierunkowana na równomierny i zrównoważony rozwój regionu oraz zbliżenie mieszkańców i instytucji po obu stronach granicy w nawiązaniu do historycznych doświadczeń. Głównymi animatorami tych poczynań byli dziennikarze oraz przedstawiciele lokalnych władz Nowego Targu, Zakopanego, Łapsz Niżnych, Kieżmarku, Popradu, Liptowskiego Mikulasza. Kongres założycielski odbył się w Nowym Targu 26 sierpnia 1994 roku.

Początki Euroregionu „Tatry” nie były łatwe. Idea ta miała swoich przeciwników tak w Warszawie i Bratysławie, jak również na pograniczu. Przez dwa lata rząd słowacki odmawiał rejestracji związku na Słowacji, a jeden z polskich posłów protestował w parlamencie, wieszcząc, że utworzenie euroregionu zagraża suwerenności Polski. Nie brak było również licznych barier gospodarczych i politycznych, a także wzajemnych animozji i uprzedzeń wśród społeczności

---

¹ Traktat o Unii Europejskiej, Maastricht 7 lutego 1992 r.
Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych, uchwalona przez SERG w 1981 r.
Europejska Karta Samorządu Terytorialnego, uchwalona przez Radę Europy w 1985 r.
oraz szereg porozumień bilateralnych pomiędzy rządami państw, m.in. Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej o Rządem Republiki Słowackiej o współpracy transgranicznej, 1994 r.

lokalnych. Dziś, po 19 latach działalności można powiedzieć, że Transgraniczny Związek Euroregion „Tatry”, skupiający obecnie po stronie polskiej 3 powiaty, 8 miast i 19 gmin, a po stronie słowackiej 14 miast i 89 wsi jest stabilną, dynamiczną i trwałą strukturą współpracy polskich i słowackich samorządów. Nasza działalność obfituje w wiele znaczących wydarzeń, dokonań i inwestycji, które realizowane są szczególnie ze środków Unii Europejskiej. Euroregion jest inicjatorem, pomysłodawcą, uczestnikiem i koordynatorem licznych inicjatyw i przedsięwzięć transgranicznych. O działalności Euroregionu „Tatry” pisaliśmy obszernie w I części niniejszej publikacji zatytułowanej *Euroregion „Tatry”. Polsko-słowacka współpraca transgraniczna samorządów lokalnych w latach 1994-2011*, która została wydana w 2011 roku.

W zmieniającej się rzeczywistości, trwającym procesie integracji europejskiej, który zaowocował wejściem Polski i Słowacji do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 roku oraz otwarciem granic zgodnie z postanowieniami Układu z Schengen, dotychczasowe rezultaty naszej współpracy stały się dla nas motywacją do podjęcia nowego celu, jakim jest utworzenie Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TATRY przez Związek Euroregion „Tatry” i Stowarzyszenie Region „Tatry”. Tę drogę rozwoju umożliwiło nam wejście w życie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 roku w sprawie europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej oraz aktów wykonawczych, czyli słowackiej ustawy z dnia 15 lutego 2008 roku, oraz polskiej ustawy z dnia 7 listopada 2008 roku.

Już 17 kwietnia 2009 roku na XV Kongresie Transgranicznego Związku Euroregion „Tatry” w Muszynie przyjęliśmy Deklarację w sprawie utworzenia Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TATRY. Zaczął się długi, żmudny i pracowity okres powoływania do życia tej nowej struktury. Trzeba było rozwiązać wiele problemów natury prawnej i organizacyjnej, gdyż Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej wymaga współpracy opartej na kryterium jednorodności, niskiej formalizacji granicy państwowej i instytucjonalizacji struktury współpracy na zasadach partnerstwa, równoprawności i równorzędności stron.

Realizacja tego kluczowego przedsięwzięcia dla rozwoju polsko-słowackiej współpracy transgranicznej w Euroregionie „Tatry” rozpoczęła się w styczniu 2011 roku w ramach projektu sieciowego pod tytułem *Od Euroregionu „Tatry” do Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej*, który uzyskał dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w Programie Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013. W realizację projektu zaangażowały się: Związek Euroregion „Tatry” jako Partner Wiodący, Stowarzyszenie Region „Tatry”, Miasto Nowy Targ i Miasto Kieżmark. W ramach projektu sieciowego odbyła się międzynarodowa konferencja pod patronatem polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, zorganizowana w Nowym Targu w dniach 14-15 września 2011 roku. Członkowie Komisji uczestniczyli w warsztatach podczas Europejskiego Tygodnia Regionów i Miast Open Days w Brukseli w dniach 10-13 października 2011 roku. Przedstawiciele Euroregionu „Tatry” spotkali się także z władzami węgiersko-słowackiego EUWT Ister-Granum w dniach 8-9 grudnia 2011 roku.

Przygotowanie projektów Konwencji i Statutu, czyli aktów konstytutywnych Ugrupowania, zostało powierzone specjalnej polsko-słowackiej Komisji, której współprzewodniczyli ze strony polskiej Przewodniczący Rady Związku Euroregion „Tatry” Bogusław Waksmundzki oraz ze strony słowackiej Burmistrz Miasta Spiska Bela Štefan Bielák.

Podczas 13 wspólnych posiedzeń i kilkunastu indywidualnych spotkań polskiej i słowackiej części Komisja przeprowadziła analizę zagrożeń i korzyści oraz porównała wartość dodaną tworzonego EUWT w stosunku do dotychczasowej formy współpracy. Zidentyfikowała i przeanalizowała podstawowe kompetencje, doświadczenia i potencjał partnerów – przyszłych członków Ugrupowania. Zbadała polskie i słowackie ramy prawne w odniesieniu do celów i zadań

planowanego EUWT, charakteru partnerstwa itp. Dokonała analizy dokumentów i opinii ekspertów z Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i Komitetu Regionów.

W trakcie prac nad utworzeniem EUWT TATRY doszliśmy do przekonania, że istnieje potrzeba wprowadzenia reform i zmian w sposobie realizacji polsko-słowackiej współpracy transgranicznej i przekształcenie Transgranicznego Związku Euroregion „Tatry” w Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TATRY. Ugrupowanie pozwoli nam realizować tę współpracę na wyższym poziomie prawnym, merytorycznym i instytucjonalnym. Przewycięzione zostaną również bariery formalne, na jakie do tej pory napotykały wspólne polsko-słowackie przedsięwzięcia z powodu między innymi różnych systemów prawnych i instytucjonalnych w Polsce i na Słowacji. Ta nowa struktura ułatwi także wspólne rozwiązywanie transgranicznych problemów społeczności lokalnych pogranicza polsko-słowackiego w różnych dziedzinach.

Komisja w swoich pracach najwięcej czasu poświęciła na wybór modelu Ugrupowania – celowego lub wielozadaniowego. Wybrano ten drugi model, który umożliwi szersze spektrum działań. W Konwencji zapisano również możliwość uczestniczenia w zarządzaniu i wdrażaniu programów lub części programów finansowanych przez Unię Europejską, a w szczególności polsko-słowackich transgranicznych mikroprojektów i projektów sieciowych. Najbardziej emocjonalne i trudne rozmowy prowadzono na temat wyboru siedziby statutowej Ugrupowania. Ostatecznie partnerzy zdecydowali, iż będzie się ona znajdować po stronie polskiej w Nowym Targu. Przesądził o tym przede wszystkim dotychczasowy dorobek, potencjał kadrowy i doświadczenie biura Związku Euroregion „Tatry” w Nowym Targu w zarządzaniu transgranicznymi mikroprojektami. Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TATRY będzie wspólnym polsko-słowackim podmiotem prawnym, działającym w oparciu o prawo unijne, określone w rozporządzeniu nr 1082/2006. Natomiast w celu interpretacji i stosowania Konwencji i Statutu oraz funkcjonowania Ugrupowania obowiązywać będzie prawo polskie jako prawo państwa, w którym EUWT ma swoją siedzibę statutową. Ponadto postanowiono, iż Przewodniczącym Zgromadzenia, czyli najwyższego organu Ugrupowania, będzie przedstawiciel strony słowackiej, natomiast funkcję Dyrektora Ugrupowania, będącego organem wykonawczym, sprawować będzie przedstawiciel strony polskiej.

Po ponad 4 latach przygotowań, dyskusji i konsultacji, zabiegów i starań Związek Euroregion „Tatry” i Stowarzyszenie Region „Tatry” uzyskały pozytywne decyzje organów państwa polskiego i państwa słowackiego w sprawie zgody na przystąpienia do Ugrupowania. Dnia 14 sierpnia 2013 roku w Nowym Targu została podpisana Konwencja o utworzeniu EUWT TATRY, a w Kieżmarku odbyło się pierwsze posiedzenie Zgromadzenia, które wybrało organy statutowe – Przewodniczącego i Wiceprzewodniczącego Zgromadzenia, Dyrektora i członków Rady Nadzorczej. Zatem formalnie powstało Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TATRY.

Powołanie do życia EUWT TATRY w momencie, gdy trwają prace nad przygotowaniem nowego programu polsko-słowackiej współpracy transgranicznej na lata 2014-2020 otwiera nowe możliwości i szanse rozwoju. Ugrupowanie będzie bowiem narzędziem służącym jego założycielom – Związkowi Euroregion „Tatry” z polskiej strony i Stowarzyszeniu Region „Tatry” ze słowackiej strony, a tym samym samorządom członkowskim obu stowarzyszeń, do skuteczniejszej i sprawniejszej realizacji projektów w nowym programie współpracy transgranicznej PL-SK 2014-2020. EUWT jako wspólny polsko-słowacki podmiot prawny będzie tzw. „jedynym beneficjentem” projektów realizowanych w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej, ponieważ spełnia równocześnie 4 kryteria współpracy transgranicznej: wspólne przygotowanie projektu, wspólna realizacja i finansowanie oraz wspólny personel. Stąd też nasze starania o zarządzanie Funduszem Mikroprojektów w nowym programie współpracy

transgranicznej PL-SK 2014-2020. Uzyskanie takich kompetencji umożliwiają nam akty prawne konstytuujące tworzenie i funkcjonowanie EUWT, zapisy programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz dokument *Programy współpracy transgranicznej z udziałem Polski w perspektywie 2014-2020*. Należy podkreślić, że byłoby to nowatorskie i pilotażowe rozwiązanie, pierwsze na granicach Polski i jedno z pierwszych w Unii Europejskiej.

Zatem mamy Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TATRY. To wielki sukces i satysfakcja, ale też nowe wyzwania i oczekiwania, a także pytania i obawy. Wynikają one przede wszystkim z braku polskich doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie tworzenia EUWT, ponieważ na granicach Polski nie utworzono dotychczas żadnego ugrupowania, w którym członkiem jest euroregion. Nie ma również zachęty, motywacji i bodźców ze strony władz polskich i słowackich, aby takie ugrupowania powstawały. Rodzą się zatem pytania: czy zatem utworzone Ugrupowanie będzie w stanie skutecznie i w pełni samodzielnie funkcjonować pod względem: organizacyjno-kadrowym, merytorycznym, finansowym? Czy przyniesie pośrednie korzyści dla jego założycieli, czyli Związku Euroregion „Tatry” i Stowarzyszenia Region „Tatry”? Jak będą układać się relacje i współpraca nowego podmiotu z władzami województwa małopolskiego, Krajów Preszowskiego i Żylińskiego oraz rządami obu krajów? Czy rzeczywiście dostępność do środków unijnych i ich absorpcja będą łatwiejsze? Czy władze polskie i słowackie wykażą wolę przekazania kompetencji w zakresie zarządzania funduszem mikroprojektów w nowym polsko-słowackim programie współpracy transgranicznej na lata 2014-2020? Te pytania wciąż pozostają otwarte, a z odpowiedzią na nie będą się musieli zmierzyć w najbliższej przyszłości Zgromadzenie i Dyrektor Ugrupowania. Życzę im w tej pracy samych sukcesów.

Nowy Targ, 14 sierpnia 2013 r.